

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА НБУВ

Законодавча діяльність в Україні: громадське обговорення

/ моніторинг інформаційного поля /

№ 4 (квітень 2025)

КИЇВ 2025

Засновники: Дослідницька служба Верховної Ради України
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна юридична бібліотека.
Заснований у 2024 році. Видається щомісяця.
Редакційна колегія: Л. Ваолевська, Н. Іванова, І. Мищак, Ю. Половинчак

**ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ:
ГРОМАДСЬКЕ ОБГОВОРЕННЯ
/ моніторинг інформаційного поля /**

№ 4 (квітень 2025)

Укладачі:

Н. Іванова (відповідальна за випуск),
О. Гаранін, О. Карашук, С. Юхно.
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

Законодавча діяльність в Україні: громадське обговорення / Дослідницька служба
Верховної Ради України, Національна юридична бібліотека НБУВ.
Київ, 2025. Вип. 4

ЗМІСТ

ПРАВОВА ПОЛІТИКА

Удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження	3
Відшкодування судових витрат	5
Уточнення порядку декларування	6
Дисциплінарна відповідальність суддів	8
Реформування Агентства з розшуку та менеджменту активів	14
Відповідальність за депортацію та використання дітей у війні	17

СОЦІАЛЬНА ТА ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

Примусова евакуація дітей	18
Участь батьків у додаткових витратах на дитину	19
Утримання пасинка чи падчерки	21
Джерела для висновку органу опіки	23
Визначення роздільного місця проживання дітей	24
Зміни до Закону України «Про рекламу»	25

ГАЛУЗЕВА ПОЛІТИКА

Реформа ветеринарного законодавства	29
Переважне право на укладення договору оренди землі	31

ПРАВОВА ПОЛІТИКА

Удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження

Матеріал на сайті «Юридична Газета online»

Про автора: Денис Терещенко, адвокат, керівник та засновник АО «ALERTES»

Законопроект № 12439 про захист бізнесу: гарні ідеї – невдалі формулювання

Арешт майна як інструмент тиску

Арешт майна – один із найбільш болючих способів тиску та втручання в господарську діяльність бізнесу, який нерідко стає інструментом фактичного позбавлення права власності.

Розробляючи законопроект № 12439 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження», законодавець вирішив серйозно попрацювати з КПК у частині врегулювання питань, пов'язаних з арештом майна.

Разом з тим, ознайомившись із запропонованими версіями відповідних норм, виникають деякі питання.

Повернення тимчасово вилученого майна: створення додаткових бар'єрів

Запропонована зміна до ст. 169 КПК передбачає процедуру повернення тимчасово вилученого майна, зокрема у разі несвоєчасного подання клопотання про його арешт слідчим або прокурором.

На сьогодні в такому разі майно має повертатись негайно без додаткових рішень (чого, на жаль, фактично ніхто не виконує). Законопроект пропонує повертати майно за постановою прокурора впродовж 48 годин після закінчення вищевказаних строків.

Тобто замість того, щоб змусити виконувати чинну норму (автоматичне повернення), автори пропонують додати до ланцюга ще одне процесуальне рішення – постанову прокурора. Це означає: навіть якщо строк пропущено, майно не повертається автоматично, а лише після винесення відповідної постанови. Але якщо прокурор уже «не хоче» повертати, то хто його примусить винести постанову?

Вважаю, що таке нововведення ускладнює становище власника майна, оскільки потрібно буде не одразу вимагати його повернення через спливи строків, а чекати додаткового письмового рішення прокурора.

Далі ч. 1 ст. 169 доповнюється пунктом 3-1, за яким майно має повертатись особі за ухвалою слідчого судді або суду у разі, якщо подане клопотання про арешт не розглядається упродовж 72 годин.

Наразі (за чинною редакцією КПК): якщо клопотання не розглянуто протягом 72 годин, майно повертається негайно.

Що пропонує законопроект № 12439: повернення відбувається за ухвалою слідчого судді, постановленою на підставі відповідного клопотання особи.

Тобто, якщо суд не розглянув перше клопотання, чи варто очікувати оперативного розгляду другого – про повернення майна? Замість автоматичного повернення – ще одна процесуальна дія.

Декларації замість механізмів. Що «врахувати» та кому повертати?

Частина змін призводить до появи неконкретних норм, що може спричинити плутанину та правову невизначеність.

Так, ч. 6 ст. 170 КПК доповнюється абзацом, яким передбачається, що при арешті майна юридичної особи слід враховувати необхідність забезпечення можливості сплати заробітної плати та обов'язкових платежів до бюджету.

Але незрозуміло, як саме це «врахування» повинно впливати на ухвалу. Чи є це імперативом? Чи означає це заборону накладати арешт на відповідні видаткові операції? У запропонованій редакції – це декларація без наслідків.

У пункті 12 тієї ж статті зазначено, що власник має право звернутись із клопотанням про передачу майна на відповідальне зберігання. Але не вказано – кому саме: власнику, третій особі, державному органу? Ідея, ймовірно, полягає у поверненні майна власнику на зберігання, як це подекуди та відбувається на практиці, однак без чіткого механізму норма втрачає ефективність. Що зараз заважає звертатись з таким клопотанням?

Повідомлення сторін: гарантія, яку легко обійти

Частина 1 ст. 171 передбачатиме обов'язок прокурора чи слідчого надати до початку судового розгляду копію клопотання про арешт майна власнику чи захиснику. Але – за винятком випадків забезпечення збереження речових доказів.

Ідея виглядає логічною, але чи буде вона працювати? У більшості випадків прокурори саме і зазначають, що метою арешту є збереження доказів. В такому разі – копія не надається. І навіть якби слідчий не послався на виняток, він може просто прикласти підтвердження направлення копії поштою. Суд розгляне клопотання, а лист ще не надійде.

У ч. 2 проекту статті – підтвердження цієї проблеми: до клопотання додають документи, які підтверджують не лише надання, а й «відправлення» копії. В результаті – власник про арешт дізнається постфактум, із Реєстру.

Неявка прокурора як підстава для відмови?

У новій редакції ст. 172 пропонується вважати неприбуття прокурора без поважної причини підставою для відмови в арешті.

Але питання: які саме причини є «поважними»? Участь в іншому засіданні? Слідча дія? Нарада? Не зазначається.

Як суд має перевірити це? Фактично спитати у самого прокурора, який не з'явився, отже потрібно відкладати судові засідання. Норма в такому вигляді просто не працюватиме.

Нарешті строки арешту! Але чи зніматимуться «автоматично» в Реєстрі?

Одна з найсильніших і справді прогресивних змін, яку я вітаю: встановлення строку дії ухвали про арешт майна. Арешт накладається на 2 місяці з можливістю продовження. Це покликано припинити практику безстрокових арештів, які продовжують діяти навіть після закриття провадження.

Але і тут є ризик. Частина 4 ст. 174 говорить: після спливу строку дії ухвали арешт «вважається скасованим». На практиці нотаріуси та реєстратори не діють на підставі таких формулювань. Їм потрібне рішення – постанова або ухвала про скасування. Інакше арешт залишиться в Реєстрі. Ми вже бачили аналогічну ситуацію в контексті практики Верховного Суду (Постанова ОП від 15.04.2024 у справі № 554/2506/22).

Висновок

Багато з запропонованих норм законопроекту № 12439 є потенційно корисними, але використані формулювання створюють нові процесуальні бар'єри або є декларативними. Особливу увагу варто приділити механізму фактичного зняття арештів, а також реальному захисту права власності, а не його імітації. (<https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/zakonoproekt-12439-pro-zahist-biznesu-garni-ideyi--nevdali-formulyuvannya.html>). – 2025. – 07.04).

Відшкодування судових витрат

Матеріал на сайті «Національна асоціація адвокатів України»

У ВР хочуть змінити правила відшкодування судових витрат

Якщо сторона з поважних причин не може подати докази, що підтверджують розмір понесених нею судових витрат до закінчення судових дебатів у справі, суд за заявою такої сторони, поданою до закінчення судових дебатів у справі, може вирішити питання про судові витрати після ухвалення рішення по суті позовних вимог.

Цю норму ЦПК, на думку нардепа Олександра Юрченка, слід удосконалити. Тому він уніс до Верховної Ради проєкту Закону № 13118 від 18.03.2025 «Про внесення змін до статті 246 Цивільного процесуального кодексу України щодо ухвалення рішення про судові витрати».

Автор ініціативи послався на висновок Касаційного цивільного суду ВС у справі № 285/5547/21, згідно з яким у разі, якщо сторона з поважних причин до закінчення судових дебатів не могла подати докази, що підтверджують розмір понесених нею судових витрат, та подає ці докази разом з відповідною заявою після прийняття рішення по суті позовних вимог, то така сторона повинна обґрунтувати поважність причин неподання таких доказів суду до закінчення судових дебатів у справі. У разі відсутності обґрунтування поважних причин чи їх поважності суд відмовляє в задоволенні заяви про стягнення витрат.

Аби забезпечити формування єдиної судової практики, цю позицію суду пропонується закріпити у ЦПК.

У Національній асоціації адвокатів України, де на прохання профільного комітету ВР опрацювали проєкт, зауважили, що порядок обчислення гонорару (фіксований розмір, погодинна оплата), підстави для зміни розміру гонорару, порядок його сплати, умови повернення тощо визначаються в договорі про надання правничої допомоги (згідно із ст. 30 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

А сукупний аналіз статей 137, 141 ЦПК, якими врегульовано питання критеріїв визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу, дає підстави дійти висновку, що вирішення питання розподілу витрат на професійну правничу допомогу по суті (розміру суми витрат, які підлягають відшкодуванню) є обов'язком суду, зокрема шляхом надання оцінки доказам, поданим стороною із застосуванням критеріїв, визначених у згаданих статтях. І такий обов'язок у кожному конкретному випадку реалізовується на засадах змагальності та рівності сторін через надання їм можливості висловити свої міркування. Саме за наслідками оцінки обставин справи і обґрунтувань, наведених учасниками справи та дослідження поданих доказів суд ухвалює рішення в цій частині.

Основними критеріями визначення та розподілу судових витрат є їх дійсність, обґрунтованість, розумність і співмірність відповідно до ціни позову з урахуванням складності та значення справи для сторін.

З огляду на це, у Комітеті НААУ з питань цивільного права та процесу відзначили, що запровадження інституту строків давності на етапі визначення розміру судових витрат створює додаткове процесуальне навантаження на учасників процесу та суд. Також виникають додаткові підстави для оскарження судового рішення не лише в частині розміру витрат, а й оцінки судом обґрунтованості причин пропуску строку на подання таких доказів. Тож більш прийнятним було б збереження норми ст. 246 ЦПК в чинній редакції. (<https://unba.org.ua/news/10167-u-vr-hochut-zminiti-pravila-vidshkoduvannya-sudovih-vitrat.html>). – 2025. – 15.04).

Уточнення порядку декларування

Матеріал на сайті «Центр політико-правових реформ»

Унеможливлення адміністративного тиску на суб'єктів декларування чи сприяння уникненню відповідальності за недостовірне декларування

Подія

18 лютого зареєстровано Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо уточнення порядку декларування» (реєстраційний № 13026, далі – Проект Закону). Ним, зокрема, пропонується:

1) змінити редакцію ч. 8 ст. 46 Закону «Про запобігання корупції» (далі – Закон), з якої виключити відповідальність суб'єкта декларування за розбіжності у відомостях, зазначених в інформаційно-телекомунікаційних і довідкових системах, реєстрах, банках даних (далі – реєстрах) та будь-яких документах;

2) змінити редакцію абз. 1 ч. 3 ст. 47 Закону, згідно з якою Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) забезпечує суб'єктам декларування автоматизоване завантаження до форми декларації відомостей про них та членів їхніх сімей, які містяться в реєстрах; додати нову ч. 4 ст. 47 Закону, згідно з якою пропонується звільняти суб'єкта декларування від відповідальності за неповноту зазначення відомостей у декларації у разі незабезпечення НАЗК вимог щодо автоматизованого завантаження відомостей до декларації; додати нову ч. 5 ст. 47 Закону, згідно з якою інформація з обмеженим доступом, що міститься в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – ЄДРДО), буде надаватись третім особам за умови обов'язкового інформування суб'єкта декларування про надання такої інформації не пізніше ніж у день, наступний за днем її надання;

3) змінити редакцію ч. 5 ст. 51-3 Закону, згідно з якою повна перевірка декларації проводиться в частині об'єктів декларування, не охоплених повною перевіркою декларацій відповідного суб'єкта декларування за попередні періоди, крім випадків встановлення вироком у кримінальному провадженні, що набрав законної сили; доповнити ст. 51-3 Закону новою ч. 6, згідно з якою під час проведення повної перевірки декларації суб'єкта декларування НАЗК здійснює перевірку відомостей про майно та доходи суб'єкта декларування та членів його сім'ї виключно за період здійснення ним діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, та протягом одного року після припинення такої діяльності.

Позиція ЦППР

Проект Закону має такі вади.

1. Зміни до ст. 51-3 Закону суперечать вимогам ЄС. У Звіті Європейської Комісії щодо України від 8 листопада 2023 року прямо зазначено, що «Україна має прийняти закон, який вилучить із закону про запобігання корупції положення, що обмежують повноваження НАЗК щодо продовження перевірки активів, які вже пройшли процес перевірки, та обмеження повноважень НАЗК щодо перевірки майна, придбаного декларантами до вступу на державну службу, без шкоди для правил, що застосовуються до національної безпеки під час війни» (крок 3 висновків Єврокомісії щодо оцінки впровадження). Згідно з Законом від 8 грудня 2023 року № 3503-IX було внесено відповідні зміни до редакції ч. 5 ст. 51-3 Закону, а також виключено ч. 7 ст. 51-1. Проект Закону є спробою повернутись до попередньої редакції.

У НАЗК з'являються нові інструменти, які дозволяють виявити раніше не виявлені доходи. Крім того, процес від оголошення підозри до винесення вироку займає багато часу, що ускладнює перевірку фактів, встановлених у вирокі. До того ж згідно з даними офіційної статистики невелика частина проваджень щодо корупційних кримінальних правопорушень доходять до

вируку, тому пропозиції Проекту Закону унеможливають повну перевірку НАЗК тих об'єктів, щодо яких такі факти були виявлені під час кримінального провадження або провадження щодо адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

У Пояснювальній записці до Проекту Закону зазначено, що «необхідно унеможливити адміністративний тиск на суб'єктів декларування та дублювання перевірок». Водночас, жодних пояснень, яким чином повторні перевірки тиснуть на суб'єктів декларування, немає.

2. Не можна погодитись з підставою для звільнення від відповідальності суб'єкта декларування за неповноту зазначення відомостей у декларації у разі незабезпечення НАЗК автоматизованого завантаження відомостей до форми декларації, а також з доцільністю відповідного обов'язку НАЗК (ч. 4 ст. 47 Закону). Крім того, враховуючи формулювання у новій редакції ч. 8 ст. 46 Закону, суб'єкт декларування може (а не зобов'язаний) уточнити та/або доповнити відомості у декларації щодо себе та членів своєї сім'ї, які були автоматично завантажені з реєстрів.

НАЗК не повинно забезпечувати автоматичне заповнення декларацій з доступних реєстрів. Декларацію подає суб'єкт декларування та саме він несе відповідальність за достовірність відомостей. Реєстри та відповідні системи НАЗК спрощують заповнення декларації та мають сприйматися саме як допоміжний інструмент. У реєстрах і програмах можуть бути збої, але це не є підставою для не подання або неповного подання відомостей у декларації. Суб'єкт декларування краще за будь-які реєстри має знати обсяг свого майна, доходів, видатків, які потрібно відобразити у декларації. Сама по собі ідея декларування полягає в добровільному відображенні своїх доходів та видатків. У запропонованих змінах відповідальність за збір відповідної інформації перекладається на державу в особі НАЗК. Але два десятки відповідних працівників НАЗК очевидно не спроможні забезпечити заповнення навіть частини декларацій двох мільйонів декларантів і не мають робити цього.

3. Також не можна погодитись з обґрунтуванням пропозицій Проекту Закону в частині редакції ч. 5 ст. 47 Закону щодо інформування суб'єкта декларування про доступ третіх осіб до його повних даних та/або членів його сім'ї з ЄДРДО ніби як порушення *права на приватність*.

У європейській, міжнародній і національній практиці неодноразово вказувалось на не тотожне розуміння права на приватність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які не здійснюють таких функцій. Парламентська Асамблея Ради Європи у Резолюції від 25.12.2008 № 1165 (1998 р.) вказала, що публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, автоматично збільшує рівень впливу на приватність їхнього життя (п. 6). Практика Європейського суду з прав людини у контексті застосування статей 8, 10 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод свідчить, що в демократичному суспільстві публічні службовці повинні погодитися з тим, що вони будуть піддані громадському контролю та критиці, оскільки це необхідно для забезпечення прозорості та відповідального виконання ними своїх функцій (*Novayagazeta v Voronezhe v. Russia, Castells v. Spain*). Конституційний Суд України у рішенні № 2-рп/2012 від 20.01.2012 зазначив, що «перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обтяження. Публічний характер як самих органів – суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб вимагає оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади та підтримку її авторитету у суспільстві» (п. 3.3). Таку позицію щодо розуміння права на приватність публічних службовців підтримують і правники.

Отже, Проект Закону № 13026 не відповідає вимогам ЄС, викладеним у звіті Єврокомісії та необґрунтовано і непропорційно обмежує повноваження НАЗК. (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/https-pravo-org-ua-analytical-materials-shhotyzhnevyyj-analiz-25-31-bereznya-2025-roku/>). – 2025. – 31.03).

Дисциплінарна відповідальність суддів

Матеріал на сайті «Центр політико-правових реформ»

Щодо удосконалення дисциплінарних «та інших» процедур щодо суддів

Подія

26 березня у Верховній Раді зареєстровано Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення дисциплінарних та інших процедур» (№ 13137, далі – Проект Закону).

Ним пропонується уточнити підстави дисциплінарної відповідальності суддів, дисциплінарні стягнення та інші питання дисциплінарної відповідальності суддів.

7 квітня у Верховній Раді України за № 13137-1 зареєстровано альтернативний Проект Закону з аналогічною назвою. Він відрізняється від першого лише відсутністю пропозиції щодо підпункту «в» п. 2 ч. 1 ст. 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів» (де йдеться про подання про переведення судді до суду нижчого рівня з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді за вчинення серйозного дисциплінарного проступку), і пов'язаною з цим відсутністю ч. 5 ст. 109 цього ж Закону.

Оцінка ЦППР

Щодо уточнення підстав дисциплінарної відповідальності суддів

1. Проект Закону характеризується великою кількістю оціночних понять: свавільна відмова (пп. «а» п. 1 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»), істотні аргументи (пп. «б» п. 1 ч. 1 ст. 106), тривале зволікання і тривалий строк (п. 2 ч. 1 ст. 106), груба недбалість (п. 4 ч. 1 ст. 106), груба неповага (пп. «г» п. 3 ч. 1 ст. 106), інша вигода, незначні (серйозні, істотні) наслідки (частини 4, 6, 8 ст. 106), «достатні підстави» та «безпідставно» (ч. 4 ст. 107) тощо. Такий підхід не узгоджується з принципом правової визначеності.

Неясно також, як визначати умисел та грубу необережність – згідно з положеннями Кримінального кодексу України (КК), Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) чи іншого закону.

Зазначені поняття слід конкретизувати й узгодити між собою, чітко визначити часові проміжки та/або використати термін «розумний строк».

2. Згідно з Проектом Закону деякі дисциплінарні проступки одночасно перебувають у кількох категоріях.

Наприклад, проступки, передбачені пп. «г» і «г» п. 3, пунктами 4, 5, 7 ч. 1 ст. 106 відповідно до п. 2 ч. 5 ст. 106 завжди визнаються серйозними; але водночас, згідно з п. 2 ч. 8 цієї статті, вони можуть визнаватися істотними, «якщо призвели до істотних наслідків». Згідно з ч. 7 ст. 106 істотним дисциплінарним проступком завжди визнається дисциплінарний проступок, передбачений п. 10 ч. 1 цієї статті; але в п. 3 ч. 8 цієї ж статті вказано, що цей проступок за певних умов може бути визнаний істотним.

3. Більшість складів дисциплінарних проступків можуть бути незначними, серйозними та істотними залежно від наслідків, які настали, – незначних, серйозних або істотних (пункти «а»–«д» ч. 1, ч. 2 ст. 106 Закону). При цьому, згідно з запропонованою новою ч. 9 ст. 106 Закону «негативні наслідки дисциплінарного проступку судді встановлюються відповідно до затверджених Вищою радою правосуддя критеріїв». Щодо деяких проступків у Проекті Закону зазначається, що вони можуть бути визнані серйозними та не уточнюється необхідність встановлення серйозних негативних наслідків (пп. «г», «г» п. 3, п. 4, 5, п. 7 ч. 1 ст. 106).

Диференціація дисциплінарних проступків на три групи: незначні, серйозні та істотні, – є позитивним впровадженням під кутом зору теоретичного розуміння суддівських проступків, однак на практиці створюватиме неодноманітну практику, суб'єктивізм та корупційні ризики

через наявність широкої дискреції дисциплінарних органів Вищої ради правосуддя (далі – ВРП). Цих ризиків можна уникнути, якщо віднесення проступку судді до однієї з названих категорій відбуватиметься під час ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, а не на початкових етапах дисциплінарного провадження.

4. Виходячи з положень Проекту Закону неясно, як кваліфікувати діяння, передбачені п. 1, 2 і 6, якщо наслідки незначні, але у судді є непогашене стягнення; як кваліфікувати діяння, передбачені пунктами 1, 2, пп. «в» п. 3, пп. «г» п. 3, пунктами 4, 5, 6, 7, 8, 9, 1 ч. 10 ст. 106, якщо наслідки істотні, але суддя має лише одне непогашене стягнення або дві чи три попередження або догани. Також неясно, чому проступок, передбачений п. 3 ч. 1 ст. 106, може не бути визнаний істотним, якщо розмір становить понад 500 прожиткових мінімумів (у цьому пункті слід було б використати словосполучення «визнається», а не «може бути визнаний»).

5. У проекті Закону наявні положення, що дублюються.

Так, у п. 4 ч. 1 ст. 106 йдеться і про «грубу недбалість» щодо допущення суддею порушення прав людини і основоположних свобод, і про «інше грубе порушення» закону, що призвело до ухвалення свавільного судового рішення.

Про порушення норм процесуального права йдеться і в пп. «а» п. 1, і в п. 4 ч. 1 ст. 106.

Положення пп. «а» п. 1, так само як п. 2 ч. 1 ст. 106 стосуються неправомірного обмеження доступу до правосуддя і співвідносяться між собою як рід (свавільна відмова в доступі до правосуддя) і вид (невжиття заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом).

6. Пропозиції змін до ст. 106 Проекту Закону містять прогалини.

Так, хоча у ст. 129 Конституції України міститься пряма вимога до судді при здійсненні правосуддя бути незалежним та керуватися верховенством права, Проектом Закону не пропонується уточнити положення тексту Присяги судді, відповідно до якого суддя присягає здійснювати правосуддя, «підкоряючись лише закону».

З ігноруванням Присяги судді, а також статей 38-44 Закону «Про запобігання корупції», який поширюється також і на суддів, у ст. 106 не визначено, що дисциплінарними проступками є, зокрема: порушення обов'язку «здійснювати правосуддя об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, справедливо та кваліфіковано», «здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді чесно і сумлінно», «дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді», дотримуватися політичної нейтральності, а із тексту Присяги судді враховано лише слова про неприйнятність дій, «що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя».

У пп. «б» п. 3 ч. 1 ст. 106 вказано про використання статусу судді для отримання матеріальних благ, але не враховано ситуації, коли суддя переслідує особистий нефінансовий інтерес (наприклад, спорідненість, дружба, ворожнеча), тобто існує конфлікт інтересів, не пов'язаний з матеріальною вигодою. Неясно, чому Проект Закону не використовує вже звичний для законодавства і роз'яснений в Законі «Про запобігання корупції» термін «неправомірна вигода».

Щодо дисциплінарних стягнень, що можуть застосовуватися до суддів

1. Непідтвердження суддею законності джерела походження майна, набутого ним після призначення на посаду судді пропонується визначити як дисциплінарний проступок (пп. «в» п. 3 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). При цьому він визнається серйозним, якщо розмір майна становить суму від 100 до 500 прожиткових мінімумів, або може бути визнаний істотним, якщо: а) цей розмір перевищує 500 прожиткових мінімумів чи б) він призвів до істотних наслідків і його вчинено суддею, який має два чи більше непогашених дисциплінарних стягнення (крім попередження, догани).

Проте, відповідно до п. 6 ч. 6 ст. 126 Конституції України, порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерел походження майна є підставою для звільнення судді, яка не

обумовлюється розміром майна, наслідками, що настали, наявністю у судді непогашених стягнень чи іншими обставинами.

2. У п. 6 ч. 6 ст. 126 Конституції України йдеться про порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерел походження майна як підставу звільнення судді незалежно від того, набув він це майно до чи після призначення на посаду судді.

Очевидно, що виключення з урахування майна, набутого особою до її призначення на посаду судді відкриває широкі можливості для уникнення відповідальності, оскільки особа завжди буде посилається на те, що майно (або кошти, на які придбане інше майно) було набуто нею до призначення на посаду судді.

3. Відповідно до ч. 9 ст. 106 негативні наслідки дисциплінарного проступку судді встановлюються відповідно до затверджених ВРП критеріїв. При цьому вид наслідків (незначні, серйозні чи істотні) впливає на визначення виду дисциплінарного проступку і, відповідно, на вид дисциплінарного стягнення. Проте, згідно з ч. 2 ст. 107 дисциплінарна скарга вже на момент її подання повинна містити відомості, чи є відповідний проступок незначним, серйозним або істотним та якими є його негативні наслідки.

Таким чином, ВРП матиме дискрецію з урахуванням власної практики та інших обставин, можливо і кон'юнктурних, змінювати критерії віднесення наслідків до різних видів, а неврахування скаргниками цих змін може бути розцінене як подання скарги, яка не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку судді, що виключає можливість порушення дисциплінарної справи. Очевидно, що ці пропозиції суперечать принципу юридичної визначеності в частині законних очікувань і означають заборонене ст. 22 Конституції України звуження змісту та обсягу існуючого наразі права кожного на звернення зі скаргою на суддю.

4. Підпунктами «а», «б» п. 2 ч. 1 ст. 109 Проекту Закону пропонується запровадити новий вид дисциплінарного стягнення – грошове стягнення, розмір якого варіюватиметься від 25 до 100 % місячної суддівської винагороди та поєднуватиметься з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді на строк від 6 до 9 місяців. Рішення про застосування до судді цього виду стягнення буде відповідати вимогам до виконавчого документа. Частиною 3 цієї ж статті передбачено, що за вчинення незначного дисциплінарного проступку суддю може бути направлено на підвищення кваліфікації до Національної школи суддів України – як додаткове стягнення. Такі новації заслуговують на підтримку, оскільки відповідають кращим європейським практикам і спрямовані на диференціацію дисциплінарних стягнень. Водночас застосування нового додаткового виду дисциплінарного стягнення варто поширити і на серйозні дисциплінарні проступки.

5. Відповідно до ч. 9 ст. 109 Проекту Закону встановлюються диференційовані залежно від виду дисциплінарного проступку строки застосування дисциплінарного стягнення до судді: один, два і три роки відповідно для незначного, серйозного та істотного проступків. Застосування різних строків давності до суддівських проступків лежить повною мірою в сфері дискреції ВРП, що створюватиме можливості маніпуляції цими строками та корупційні ризики. Такий підхід не відповідатиме принципу правової визначеності в дисциплінарній практиці.

6. Статтею 110 Проекту Закону визначаються нові строки погашення дисциплінарного стягнення, зокрема це один рік з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення за вчинення незначного дисциплінарного проступку і два роки – за вчинення серйозного дисциплінарного проступку, відповідно. Хоча ця новела і не містить істотних корупційних ризиків, існуюча редакція ст. 110 передбачає більш диференційований підхід до питання обрахунку строків погашення стягнення.

Щодо ініціювання дисциплінарного провадження

1. Проект Закону розширює коло суб'єктів, які мають право ініціювати дисциплінарне провадження щодо судді, відходячи від чинної моделі, що скаргу на суддю подає особа, обізнана з фактом суддівського порушення.

Початок дисциплінарного провадження щодо судді в разі отримання ВРП окремої ухвали суду вищої інстанції стосовно порушення судом нижчої інстанції норм процесуального права, яке містить ознаки дисциплінарного проступку (пп. «б» п. 1 ч. 2 ст. 42 Закону «Про Вищу раду правосуддя»), стане дієвим інструментом виявлення та реагування на суддівські порушення. Ініціація дисциплінарного провадження Дисциплінарною палатою ВРП та Вищою кваліфікаційною комісією суддів України у випадках, визначених законом (пп. «а», «г» п. 2 ч. 2 ст. 42), виглядає логічним та обґрунтованим, адже в процесі дисциплінарних і кадрових процедур ці органи виявляють велику кількість порушень суддями законодавства, не маючи при цьому прямого механізму початку дисциплінарного провадження поза межами подання скарги на суддю.

Водночас повноваження зборів суддів і тимчасових слідчих або тимчасових спеціальних комісій Верховної Ради України ухвалювати звернення до ВРП для вирішення питання про відкриття дисциплінарної справи щодо такого судді чи відмову в її відкритті (пп. «в», «г» п. 2 ч. 2 ст. 42) виглядає сумнівним, адже цей інструмент потенційно створюватиме ризики тиску на суддів. Одним із основних аргументів усунення Верховної Ради України від кадрових призначень в судовій системі під час судової реформи 2016 року стали аргументи Венеційської комісії щодо необхідності усунення політичного тиску на судову гілку влади. Розгляд питань про дисциплінарні проступки суддів на зборах суддів створюватиме конфлікти в судах.

2. Проект Закону змінює ч. 2 ст. 30 Закону «Про Вищу раду правосуддя», зменшуючи кворум під час засідання ВРП у пленарному складі або її Дисциплінарної палати з більшості (двох третин) їх визначеного законом складу до більшості (двох третин) від складу обраних (призначених) членів. Ця новела має на меті розблокування роботи ВРП у випадку, коли вона функціонує не в повному складі. У довгостроковій перспективі зменшення кворуму для ухвалення важливих кадрових і дисциплінарних рішень вищого органу суддівського врегулювання зменшує рівень їх легітимності, тому не є бажаним.

Щодо зловживання правом на подання дисциплінарних скарг

Під зловживанням розуміється свідоме ініціювання питання відповідальності судді (1) без достатніх підстав (подання завідомо безпідставної дисциплінарної скарги) або (2) використання такого права, як засобу тиску на суддю у зв'язку зі здійсненням ним правосуддя. Дисциплінарний інспектор ВРП, Дисциплінарна палата або ВРП можуть визнати звернення особи з дисциплінарною скаргою зловживанням правом, якщо в них склалося «обґрунтоване переконання» про наявність зазначених обставин та протягом останнього року інша скарга цього скажника була залишена без розгляду (з окремих підстав) або щодо неї було ухвалено рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи.

Запропонований механізм містить істотні недоліки, зокрема:

1. Висновок про зловживання скажником правом на звернення може бути зроблений на основі результатів розгляду лише двох дисциплінарних скарг. При цьому навіть не обов'язково, щоб скарги стосувалися одного і того самого судді/судової справи/фактичних обставин – враховуються лише особа скажника та часовий проміжок, протягом якого були подані скарги. На нашу думку, цього явно недостатньо, щоб робити висновок про зловживання правом на скаргу. До 2019 року, коли ВРП ще була наділена повноваженням залишати без розгляду скарги особи, яка неодноразово подавала очевидно безпідставні скарги, це повноваження вона застосовувала тільки один раз, коли було встановлено, що скажник подав понад 300 дисциплінарних скарг.

Крім того, висновок про зловживання робиться на основі «конкретних обставин дисциплінарного провадження» (без наведення обставин, які підлягають врахуванню) та «обґрунтованого переконання» (без визначення цього поняття) інспектора чи ВРП, що створює широкі можливості для зловживань.

2. Для встановлення зловживання враховуються факти попереднього залишення без розгляду скарг/відмови у відкритті дисциплінарної справи.

Проте, підстави для прийняття такого рішення сформульовано загально і нечітко, а саме рішення взагалі не є предметом оскарження. Фактично встановлюється презумпція законності та обґрунтованості рішення про залишення без розгляду скарги чи відмову у відкритті дисциплінарної справи, яку скажчик не може спростувати, але яка безпосередньо впливає на можливість застосування до нього негативних наслідків.

Відповідно до пп. «б» п. 1 і пп. «б» п. 2 ч. 1 ст. 50-1 Закону «Про Вищу раду правосуддя» у редакції законопроекту однією з підстав для встановлення зловживання є рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи за попередньою скаргою, якщо така відмова пов'язана із закінченням встановленого законом строку для застосування до судді дисциплінарного стягнення. Однак, не завжди відмова з такої підстави може бути пов'язана з поведінкою скажчика та містити ознаки зловживання.

Зважаючи на те, що рішення ВРП про відмову у відкритті дисциплінарної справи не підлягає оскарженню, у разі ухвалення статті ст. 50-1 у пропонованій редакції зловживанням можуть бути визнані дії скажника, які насправді такими не є.

3. Період, протягом якого звернення з наступною дисциплінарною скаргою може бути визнане зловживанням, потребує уточнення, оскільки з положень законопроекту не зрозуміло, ідеться про календарний рік, який починається першого січня, чи про рік до дня подання нової скарги.

4. Процедура застосування заходів запобігання зловживанню правом на звернення з дисциплінарною скаргою є непрозорою та не гарантує права скажника, оскільки:

а) висновок про визнання звернення з дисциплінарною скаргою зловживанням правом ухвалюється без участі скажника і за відсутності можливості надати пояснення, а саме рішення не є предметом будь-якого оскарження;

б) рішення про встановлення обов'язку для скажника здійснювати плату за подання наступних дисциплінарних скарг приймається без участі скажника, пояснення він надати не може, а оскаржити таке рішення він може лише в частині застосування заходів запобігання зловживанню, але не в частині встановлення факту зловживання правом.

5. У випадку встановлення факту зловживання правом на звернення з дисциплінарною скаргою для скажника може бути встановлений обов'язок здійснювати плату за подання наступних дисциплінарних скарг у розмірі до 10 прожиткових мінімумів для працездатних громадян строком до 3 років.

Проте критерії, якими повинні керуватися дисциплінарний інспектор, Дисциплінарна палата, ВРП при встановленні конкретного розміру і строку застосування плати, не визначено. Крім того, в межах оскарження рішення про встановлення обов'язку здійснювати плату Дисциплінарна палата чи ВРП можуть лише залишити без змін таке рішення або скасувати його повністю, але не змінити розмір і строк плати, який був застосований, що зумовить формування неоднорідної практики.

Таким чином, запропонований в Проекті Закону механізм створює широкі можливості для зловживань дисциплінарних інспекторів та членів ВРП і може бути використаний для необґрунтованого обмеження права на звернення з дисциплінарними скаргами на суддів. Це істотно підрве ефективність механізмів забезпечення підзвітності суддів та негативно вплине на довіру до правосуддя.

Щодо тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягнення до дисциплінарної відповідальності

Законопроектом запропоновано передбачити можливість тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя за рішенням ВРП на підставі клопотання Дисциплінарної палати. Клопотання може бути внесене у випадку, якщо дисциплінарна скарга стосується вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку. Тимчасове відсторонення здійснюється на строк не більше двох місяців, але з можливістю його продовження.

Запропонований механізм містить істотні недоліки.

1. Мета та підстави застосування тимчасового відсторонення в законі не визначені. Тобто неясно, для запобігання яким ризикам необхідне тимчасове відсторонення судді та яку легітимну мету переслідує цей інститут у межах дисциплінарного провадження.

2. Як вже зазначено вище, перелік істотних дисциплінарних проступків чітко не визначений, а окремі проступки є істотними залежно від наявності істотних наслідків (наприклад, прояв грубої неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків, інших учасників судового процесу чи осіб, присутніх у залі судового засідання). У деяких випадках один і той самий проступок може бути визнаний істотним лише за умови настання істотних наслідків або ж за умови настання істотних наслідків та наявності у судді двох і більше непогашених дисциплінарних стягнень. У чому мають полягати такі істотні негативні наслідки, у Проекті Закону не визначено, а критерії встановлення негативних наслідків має окремо затвердити ВРП. Це створює поле для зловживань з попередньою кваліфікацією дій судді для уникнення або навпаки застосування до нього цього заходу.

3. В законопроекті чітко визначений лише один дисциплінарний проступок, який є істотним – «суддю визнано винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, якщо до нього застосовано адміністративне стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування».

Але чому питання про тимчасове відсторонення судді має ще додатково розглядати ВРП і чи може ВРП відмовити у задоволенні відповідного клопотання, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, яким судді фактично заборонено займати посаду судді і здійснювати правосуддя?

4. Значна кількість запропонованих законопроектом дисциплінарних проступків у разі настання істотних наслідків може набувати ознак кримінального правопорушення. Статтею 49 Закону «Про Вищу раду правосуддя» уже передбачено тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності за вмотивованим клопотанням Генерального прокурора. У разі доповнення ст. 46 цього Закону новою частиною 5 у редакції Проекту Закону між положеннями цих двох статей виникне колізія, яка може призвести до зловживань під час відсторонення судді.

5. Звернення з відповідним клопотанням перебуває в межах повного розсуду дисциплінарної палати та не прив'язане до будь-яких фактів, що може зумовити ризики вибіркового підходу у застосуванні цього заходу.

Щодо правового статусу окремої ухвали суду, якою встановлено порушення

1. Проектом Закону пропонується доповнити ГПК, ЦПК, КАС України новими приписами, відповідно до яких окрема ухвала суду вищої інстанції стосовно порушення судом нижчої інстанції норм процесуального права, яке містить ознаки дисциплінарного проступку, надсилається органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, для вирішення питання про відкриття дисциплінарної скарги щодо такого судді чи відмову в її відкритті.

Така пропозиція спрямована на унеможливлення уникнення дисциплінарної відповідальності судьями, адже чинні редакції процесуальних кодексів не містять обов'язку вищого суду направити окрему ухвалу, постановлену щодо порушень суддею норм матеріального або процесуального права, до ВРП. Проект Закону не охоплює КПК України в силу відсутності в ньому окремої ухвали як такої.

2. Проект Закону ініціює зміни до профільних законодавчих актів, згідно з якими окрема ухвала, якою встановлено факти зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків чи іншого порушення законодавства арбітражним керуючим, судовим експертом, адвокатом, прокурором, державним і приватним виконавцем, – стає підставою для дисциплінарного провадження щодо відповідних осіб.

Для адвокатів і прокурорів така окрема ухвала суду отримає статус дисциплінарної скарги, а для приватних виконавцем – стане безумовним приводом для Міністерства юстиції України або Ради приватних виконавців України внести вмотивоване подання до Дисциплінарної комісії про притягнення приватного виконавця до дисциплінарної відповідальності. Зазначені зміни сприятимуть дотриманню законодавства і своїх процесуальних обов’язків арбітражними керуючими, судовими експертами, адвокатами, прокурорами, державними і приватними виконавцями.

Щодо моменту набрання чинності рішенням про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді

1. Проектом Закону пропонується доповнити ст. 50 Закону «Про Вищу раду правосуддя» частинами 11–12, в яких роз’яснюється порядок набрання чинності рішенням Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Планується, що за загальним правилом таке рішення набиратиме чинності в день його ухвалення та підлягатиме негайному виконанню. При цьому рішення Дисциплінарної палати про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади набиратиме чинності після закінчення строку для його оскарження, якщо скаргу не було подано. Чинним законодавством вказане питання чітко не унормовано, тому запропоновані зміни слід оцінити позитивно.

Загальний висновок

Попри те, що Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення дисциплінарних та інших процедур» (№ 13137) містить окремі позитивні новели, більшість його положень мають бути істотно доопрацьовані.

У пропонованій редакції він не лише не спроможний вирішити проблему забезпечення єдності дисциплінарної практики, що є стратегічним завданням України в рамках європейської інтеграції, а й надає занадто широку дискрецію дисциплінарним органам ВРП в частині кваліфікації суддівських проступків та їх негативних наслідків, створює невиправдані корупційні ризики, містить норми, що не повною мірою узгоджуються із законодавством про запобігання корупції, а також – внутрішні колізії.

Те саме стосується і Проекту Закону № 13137-1. (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/https-pravo-org-ua-analytical-materials-https-pravo-org-ua-analytical-materials-shhotyzhnevyy-analiz-15-22-kvitnya-2025-roku/>). – 2025. – 22.04).

Реформування Агентства з розшуку та менеджменту активів

Матеріал на сайті «Закон і Бізнес»

Про автора: Олексій Шевчук, речник Національної асоціації адвокатів України

Чому юридична спільнота виступає проти законопроекту № 12374-д

Національна асоціація адвокатів України вперше ініціювали відкриту дискусію юридичної спільноти щодо депутатського законопроекту № 12374-д, який викликає занепокоєння у фахівців та несе в собі значні ризики.

Законопроектом передбачається реорганізація та зміна підходів до роботи Національного агентства з розшуку та управління активами в межах кримінального провадження. Викликає здивування при цьому, куди подівся урядовий законопроект № 12374, який раніше був погоджений з усіма гілками влади.

Сьогодні до відповідного законопроекту вже подано майже 900 поправок. Це – заслуга адвокатів, правозахисників, науковців та представників державних інституцій, які не залишилися

осторонь. Це красномовне свідчення того, що запропонована редакція викликає серйозні сумніви у її відповідності Конституції та загальним засадам кримінального процесуального права.

У чому головна проблема?

Серед багатьох несумісностей та зауважень, законопроект фактично перекладає адміністративні функції з управління арештованими активами на прокурора, який згідно з Конституцією (ст. 1311) та Кримінальним процесуальним кодексом (ст. 36) має зовсім інші повноваження – забезпечення процесуального нагляду та підтримання публічного обвинувачення в суді. Іншими словами, прокурор не є і не повинен бути «логістом» або бухгалтером для активів, переданих в АРМА.

На це чітко вказує і Спеціалізована антикорупційна прокуратура. У своєму офіційному листі САП прямо зазначила: запропоновані зміни не лише виходять за межі повноважень прокурора, а й порушують принципи процесуальної рівності сторін, передбачені ст. 7 КПК. Крім того, передбачене у проекті 10-денне обмеження для передачі активів є нереалістичним, і може спричинити численні порушення процесуальних прав сторін.

Схожу позицію висловив і Офіс Генерального прокурора, який у своєму листі до Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами наголосив на невідповідності окремих положень законопроекту нормам КПК. Зокрема, вказано, що передача активів у підпорядкування АРМА на підставі актів приймання-передачі, як і визначення їх вартості, не узгоджується з кримінальним процесуальним законодавством, яке не передбачає таких дій у рамках кримінального провадження. В ОГП застерегли: реалізація запропонованої моделі поставить управління активами в залежність від позиції самого АРМА, що суперечить його ключовому призначенню – забезпеченню збереження економічної вартості активів. Також у відомстві зазначили, що передбачений у законопроекті механізм виходить за межі повноважень прокуратури, зокрема у частині спільного затвердження з АРМА порядку оцінки активів.

У своєму висновку до законопроекту Міністерство фінансів також висловило низку зауважень та пропозицій. Зокрема, Мінфін звернув увагу на необхідність дотримання принципу збалансованості державного бюджету, підкресливши, що реалізація законопроекту призведе до додаткових витрат із бюджету без відповідних компенсаторів. Також у висновку йдеться про те, що проект потребує доопрацювання з урахуванням норм Бюджетного кодексу, а також узгодження з іншими зацікавленими центральними органами виконавчої влади. Міністерство наголосило на важливості належного фінансово-економічного обґрунтування законодавчих ініціатив, аби уникнути ризиків для стабільності державних фінансів.

Обговорення в парламентських комітетах

Слід зауважити, що під час підготовки законопроекту № 12374-д до другого читання значна частина зауважень та пропозицій, наданих АРМА та іншими органами влади, була проігнорована. Попри надані офіційні листи із критикою (від 26.02.2025 та 04.03.2025), представників АРМА не запросили на засідання профільного Комітету, а 906 поправок народних депутатів, спрямованих на поліпшення документа, були відхилені. Таке ігнорування позицій ключових стейкхолдерів викликало обурення юридичної спільноти та поставило під сумнів прозорість процесу ухвалення рішень.

Крім того, Головне юридичне управління апарату Верховної Ради та Комітет з питань інтеграції до ЄС надали щодо законопроекту негативні висновки, вказавши на низку правових та процедурних недоліків. Зокрема, у документі відсутні належні правові механізми для реалізації передбачених змін, а низка норм прямо суперечить положенням чинного законодавства, включно з Кримінальним процесуальним кодексом та законом «Про прокуратуру».

Особливе занепокоєння викликає запропоноване зниження кваліфікаційних вимог до кандидатів на посаду голови АРМА. На відміну від НАБУ, САП чи ДБР, для яких встановлені високі стандарти професійного досвіду та віку, у законопроекті № 12374-д передбачено лише п'ятирічний стаж за спеціальністю, що відкриває шлях до потенційно некомпетентних

призначень. Такий дисбаланс у вимогах виглядає щонайменше упередженим і суперечить принципам доброчесності та професіоналізму в публічній службі.

Серед серйозних недоліків законопроекту № 12374-д експерти відзначають відсутність чітко визначеного порогу вартості арештованих активів, які підлягають передачі в управління АРМА. У запропонованій редакції ст. 181 йдеться лише про відсилення до ст. 100 КПК, без конкретизації у самому профільному законі. Такий бланкетний підхід створює прогалини в правозастосуванні, що, зокрема, може ускладнити процес повернення активів із-за кордону – особливо в юрисдикціях, де вимагається чітка правова визначеність для міжнародної співпраці.

Фінансові стандарти, запропоновані FATF, а також практика країн ЄС, наполягають на національному визначенні порогів для ідентифікації та управління активами. В Україні ж чинна редакція закону № 772-VIII передбачає поріг у 200 прожиткових мінімумів, однак редакція законопроекту № 12374-д уникає його прямого зазначення. Це не лише підвищує ризики правової колізії, а й створює загрозу надмірного навантаження на АРМА у вигляді передачі активів, які не мають ані стратегічної, ані фінансової ваги.

Окреме занепокоєння викликає норма законопроекту, яка дозволяє Комісії з проведення незалежного зовнішнього оцінювання (аудиту) ефективності АРМА самостійно затверджувати критерії та методику оцінювання діяльності агентства. Така дискреція без належного урядового контролю створює ризик суб'єктивного підходу до оцінки результатів роботи АРМА, а також – потенційної маніпуляції з формуванням висновків щодо ефективності її керівництва. Відповідно до чинної практики, саме Кабінет Міністрів, як орган, що координує діяльність АРМА, повинен затверджувати методику оцінювання, з огляду на свою інституційну відповідальність.

Не менш проблемною є модель конкурсного відбору управителів складних активів, запропонована в законопроекті. Участь представників зовнішніх органів у відповідній комісії вже призвела до блокування її роботи в критичних моментах. Яскравим прикладом стала ситуація з неможливістю провести конкурс із реалізації стратегічно важливого активу – судна «NIKA SPIRIT», пов'язаного з рф, через відсутність одного з членів комісії від Мін'юсту. Такі прецеденти свідчать про вразливість процедури до зумисного зриву та прямий вплив на надходження до державного бюджету.

Ми не проти змін – ми за розумні та правові підходи

Спроба реформувати сферу управління арештованими активами в умовах воєнного стану повинна ґрунтуватися на чіткому дотриманні принципів конституційності, правової визначеності та балансу повноважень. Не можна ламати одну з найважливіших інституцій у системі кримінального правосуддя під гаслами «оптимізації».

Юридична спільнота застерігає: ухвалення законопроекту № 12374-д у чинній редакції – це експеримент із непередбачуваними наслідками, зокрема – порушенням прав власників активів, ризиком оскарження законності передачі майна, паралічем взаємодії між органами правопорядку.

Адвокатура – гарант правової стабільності

Ми не залишимося осторонь. Нашим обов'язком як адвокатів є захист прав і свобод не лише конкретних осіб, а й принципів, на яких тримається вся система правосуддя. І сьогодні ми вперше публічно звертаємось до законодавця: не можна реформувати заради самої реформи. Збереження балансу ролей у кримінальному процесі – це не питання зручності, а питання конституційного ладу. (https://zib.com.ua/ua/166565-reforma_arma_chomu_yuridichna_spilnota_vistupae_proti_zakono.html). – 2025 – 16.04).

Відповідальність за депортацію та використання дітей у війні

Матеріал на сайті «ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА»

Про автора: Віталій Чаюн, адвокат АО Barristers

Відповідальність за депортацію та використання дітей у війні: що зміниться в законі

Найближчим часом Верховна Рада України планує розглянути та проголосувати за законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватдану затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях представником іноземної держави» з реєстраційним номером 12170. Цей документ покликаний посилити захист прав дітей в умовах збройного конфлікту.

Ключові нововведення

Законопроект розширює диспозицію статті 438 КК України та впроваджує відповідальність за такі дії щодо дітей:

- **незаконне переміщення** – примусове перевезення дитини з місця, де вона законно перебуває;
- **депортація** – примусове виселення за межі території України;
- **невинуватдана затримка репатріації** – створення перешкод для повернення дитини додому;
- **вербування та використання у військових цілях** – залучення дітей до бойових дій чи інших воєнних завдань представником іноземної держави.

Ці зміни стосуються ситуацій, коли діти стають жертвами в умовах війни чи окупації, наприклад, їх вивозять з України, затримують повернення до рідних або використовують у конфліктах. Покарання за такі дії передбачене у вигляді позбавлення волі на строк від 8 до 12 років.

Чому ці зміни потрібні?

Необхідність цього законопроекту зумовлена реаліями війни та окупації, коли діти стають особливо вразливими. Наразі Кримінальний кодекс України не має чітких норм, які би прямо встановлювали відповідальність за такі злочини проти дітей. Наприклад, випадки депортації українських дітей до росії, їх передання в чужі сім'ї чи вербування для воєнних цілей уже фіксувалися, але правоохоронці не мають достатнього правового інструментарію для притягнення винних до відповідальності.

Крім того, ці зміни відповідають міжнародним зобов'язанням України. Міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевські конвенції та Римський статут, засуджує використання дітей у війнах. Комітет ООН з прав дитини прямо рекомендував Україні криміналізувати вербування дітей до 18 років. Тож цей законопроект – не лише захист наших дітей, а й крок до виконання міжнародних стандартів.

Позитивні аспекти

Цей законопроект є важливим для:

- **захисту дітей**: він чітко визначає, що дії проти дітей у воєнний час – це злочин і винні не уникнуть покарання;
- **запобігання злочинам**: суворе покарання може стримувати порушників;
- **міжнародного іміджу**: Україна демонструє, що готова боротися з порушеннями прав дітей на рівні світових стандартів.

Слабкі сторони законопроекту

Проте документ неідеальний і має кілька недоліків, які можуть ускладнити його застосування.

1. Дублювання норм: деякі дії, як-от незаконне переміщення чи депортація, вже частково охоплені іншими статтями КК України, наприклад про воєнні злочини (ст. 438, до якої і вносяться

зміни), злочини проти людяності (ст. 442-1) чи геноцид (ст. 442). Це може призвести до плутанини в судах, коли однакові дії кваліфікуватимуться по-різному.

2. Непропорційність санкцій: покарання за злочини проти дітей (8–12 років) є менш суворим, ніж за схожі дії проти інших груп цивільного населення (7–15 років за ст. 442-1). Це нелогічно, адже діти – особливо вразлива категорія, і захист їхніх прав має бути пріоритетом.

3. Невизначеність термінів: поняття «невиправдана затримка репатріації» звучить розмито. Що вважати «виправданою» затримкою? Без чітких критеріїв суди можуть по-різному тлумачити цей термін, що послабить ефективність норми.

4. Обмеження суб'єктів злочину: законопроект вказує, що відповідальність несе лише «представник іноземної держави». Але що робити, якщо такі дії вчиняють, наприклад, колаборанти чи приватні особи? Це звужує коло винних, яких можна притягнути до відповідальності.

Висновок і рекомендації

Цей законопроект – важливий крок до захисту дітей в умовах війни, і його ідея заслуговує на підтримку. Він може допомогти зупинити безкарність за злочини, які руйнують життя наших найменших громадян. Але для його успішної реалізації потрібне доопрацювання, щоб:

- уникнути дублювання з чинними нормами КК України;
- збільшити санкції, щоб підкреслити особливу тяжкість злочинів проти дітей;
- уточнити терміни, як-от «невиправдана затримка репатріації», щоб уникнути правових прогалин;
- розширити коло суб'єктів злочину, щоб охопити всіх потенційних порушників, а не лише представників іноземних держав.

Якщо ці недоліки виправити, закон стане потужним інструментом захисту прав дітей і запобігання злочинам у воєнний час. Захист наших дітей – це не лише юридичне, а й моральне завдання, яке стоїть перед усіма нами. (<https://pravo.ua/vidpovidalnist-za-deportatsiiu-ta-vykorystannia-ditei-u-viini-shcho-zminytsia-v-zakoni/>). – 2025. – 28.04).

СОЦІАЛЬНА ТА ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

Примусова евакуація дітей

Матеріал на сайті «Національна асоціація адвокатів України»

Примусова евакуація дітей: чим має займатися Нацполіція?

На законодавчому рівні сьогодні не визначено чіткого порядку і повноважень органів влади для проведення примусової евакуації дітей із зон бойових дій. А це ускладнює захист їхнього життя в умовах воєнного стану.

Вирішити проблему покликаний урядовий проект Закону № 12353 від 23.12.2024 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання проведення обов'язкової евакуації», який Верховна Рада ухвалила за основу прийнято за основу.

В Уряді вважають, що сьогодні існує необхідність уточнення завдань та конкретизації повноважень органів державної влади при проведенні заходів з евакуації у примусовий спосіб дітей в умовах правового режиму воєнного стану.

Для цього передбачається, аби заходи з евакуації, що визначаються ст. 33 Кодексу цивільного захисту, містили норму, згідно з якою обласні, Київська міська військові адміністрації за письмовою пропозицією військового командування та за погодженням з Координаційним штабом з проведення евакуаційних заходів та ефективного реагування на масове переміщення населення,

утвореним Кабінетом Міністрів України, протягом двох днів з дня отримання пропозиції можуть прийняти рішення про проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей.

Це пропонується робити з метою захисту дітей, що перебувають у населених пунктах, які розташовані на територіях можливих та активних воєнних (бойових) дій. У Комітеті НААУ з питань захисту прав людини пропонують уточнити, що це також є прямою загрозою для життя дітей.

Також автори ініціативи вважають, що через законодавчу неврегульованість процес ускладнений негативним ставленням батьків (осіб, які їх замінюють) до примусової евакуації дітей. Тому пропонується передбачити, що обов'язкова евакуація в примусовий спосіб дітей здійснюється органами опіки та піклування із залученням Національної поліції України для забезпечення охорони публічної безпеки і порядку.

У НААУ звернули увагу на те, що більшість працівників органу опіки та піклування виїхали з небезпечних територій, або там працює один працівник. Тобто на практиці працівнику органу опіки та піклування буде фізично неможливо реалізувати обов'язкову евакуацію дітей у примусовий спосіб. Тож з метою не ставити на «стоп» це питання, Нацполіцію варто залучати не для забезпечення охорони (як запропоновано проєктом), а як орган, який нарівні з працівниками органу опіки та піклування також зможе здійснювати обов'язкову евакуацію дітей.

Повністю зауваження і пропозиції НААУ до проєкту можна переглянути за посиланням. (<https://unba.org.ua/news/10138-primusova-evakuaciya-ditej-chim-mae-zajmatisya-nacpoliciya.html>). – 2025. – 04.04).

Участь батьків у додаткових витратах на дитину

Матеріал на сайті «Національна асоціація адвокатів України»

Зауваження та пропозиції до проєкту Закону України «про внесення змін до статті 185 Сімейного кодексу України щодо врегулювання деяких положень стосовно участі батьків у додаткових витратах на дитину» (реєстр. № 13051 від 27.02.2025)

З пояснювальної записки до вказаного проєкту Закону вбачається, що його метою є гарантування участі обох батьків у додаткових витратах на дитину за наявності відповідного судового спору.

Так, автори проєкту пропонують у частині другій статті 185 Сімейного кодексу України: абзац перший після слів «що мають істотне значення» доповнити словами «зокрема, потрібно враховувати, якою мірою кожен із батьків зобов'язаний брати участь у цих витратах з огляду на матеріальне та сімейне становище сторін та інші інтереси та умови.»; доповнити абзацом другим такого змісту: «Доказами, які підтверджують наявність особливих обставин, що спричинили додаткові витрати на дитину, можуть бути документи, які підтверджують витрати, свідчать про необхідність та додаткових витрат.».

У частині першій статті 3 Конвенції про права дитини визначено, що в усіх діях щодо дітей незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, **першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.**

Відповідно до частин першої та другої статті 27 Конвенції про права дитини держава визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батьки або інші особи, які виховують дитину, **несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.**

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України.

Згідно зі статтею 51 Конституції України батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, що передбачено і статтею 180 Сімейного кодексу України.

В окремих випадках за наявності особливих обставин, крім звичайних витрат на дитину, вимагаються додаткові. Розмір додаткових витрат повинен визначатися залежно від передбачуваних або фактично понесених витрат на дитину. До таких особливих обставин відносять насамперед випадки, коли дитина, яка перебуває на утриманні батьків, потребує додаткових витрат на неї у зв'язку з розвитком певних її здібностей чи страждає на тяжку хворобу. Особливі обставини можуть бути зумовлені як негативними (хвороба), так і позитивними фактами (схильність дитини до музики, що потребує купівлі музичного інструменту, або до певного виду спорту, що вимагає додаткових матеріальних витрат, або дитина потребує оздоровлення та відпочинку біля моря чи на гірському курорті). Під час проведеного круглого столу «Спори про стягнення додаткових витрат на дитину: на що звертати увагу для досягнення позитивного результату», який був організований Комітетом НААУ з питань сімейного права спільно з Центром «Адвокат дитини» Вищої школи адвокатури НААУ, суддя Верховного Суду у Касаційному цивільному суді Ольга Ступак резюмувала, що у відповідній категорії справ:

- потрібно зосередитися на доказуванні існування особливих обставин, **тут не може бути шаблонів, необхідно детально доводити особливості дитини** (зокрема, можливо надавати висновки психолога, інших спеціалістів щодо схильності дитини до спорту, малювання, музики тощо);
- можна просити стягнення додаткових витрат на дитину (як уже понесених, так і наперед, якщо вони прогнозовані та доведені);
- такими стягненнями можуть бути одноразові суми або щомісячні платежі на конкретний період;
- необхідно враховувати думку дитини: чи бажає вона сама розвиватися у певній сфері, чи це більше бажання одного з батьків (тут також може бути корисним висновок психолога про інтереси дитини). Також під час зазначеної дискусії член Комітету НААУ з питань сімейного права, адвокат Ірина Попіка представила судову практику щодо випадків, у яких обов'язок батьків брати участь у додаткових витратах на дитину не виникає: відвідування дитиною приватного дитячого садка (постанова ВС від 10.01.2019 у справі № 369/11745/16-ц), відвідування спортивної секції та дитячого гуртка малювання (постанова Верховного Суду від 30.01.2019 у справі № 205/4622/16-ц (провадження № 61-22588св18), придбання планшета (постанова Верховного Суду від 12.03.2020 у справі № 520/12681/17 (провадження № 61-14849св19), придбання квадроциклу (така позиція міститься у постанові Львівського апеляційного суду від 18.02.2020 у справі № 466/667/19 (провадження № 22-ц/811/2901/19).

Крім того, наразі існує законодавство не передбачає того, що додаткові витрати має нести лише один з батьків. Розмір участі у додаткових витратах на дитину в разі спору визначається за рішенням суду з урахуванням обставин, що мають істотне значення. Цей перелік не може бути обмежений лише певними обставинами, оскільки в кожному конкретному випадку будуть особливі обставини, які мають значення лише в справі, що розглядається.

Звертаємо увагу, що питання доказів і доказування у спорах, що виникають із сімейних правовідносин, регулюється Цивільним процесуальним кодексом України.

За змістом статті 76 ЦПК України доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими й електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків.

Пропонована проектом Закону норма ч. 2 ст. 185 СК України, що «*доказами, які підтверджують наявність особливих обставин, що спричинили додаткові витрати на дитину, можуть бути документи, які підтверджують витрати...*», не узгоджується з процесуальними нормами, може розцінюватися як звужуюча обсяг доказів лише до документального підтвердження додаткових витрат, що негативно впливатиме на реалізацію процесуальних прав сторін і може призвести до порушення основоположних принципів змагальності та диспозитивності цивільного судочинства.

Запровадження дієвого механізму виконання обов'язку батьків брати участь у додаткових витратах на дітей, що викликані особливими обставинами, з пріоритетом на найкращих інтересах дитини потребує системних і взаємоузгоджених змін національного законодавства. Враховуючи вищевикладене, на думку НААУ, включення процесуального аспекту до ст. 185 СК України не відповідає призначенню норм матеріального права, які визначають зміст прав і обов'язків. Натомість саме норми процесуального права відповідають на питання, як, яким чином, у якому порядку права та обов'язки можуть і мають бути реалізовані, відповідно, зміни мають ініціюватися до ЦПК України.

Таким чином, проєкт Закону (реєстр. № 13051 від 27.02.2025) потребує суттєвого доопрацювання. (<https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%9F%2013051.pdf>). – 2025. – 24.04).

Утримання пасинка чи падчерки

Матеріал на сайті «Національна асоціація адвокатів України»

Вибір чи обов'язок? Зміни до СК щодо утримання пасинка чи падчерки недоречні

Після шлюбу мачуха або вітчим фактично утримують дитину свого чоловіка чи дружини. Тому у ст. 268 Сімейного кодексу варто закріпити відповідний обов'язок на період шлюбу. Бо на практиці це відбувається і без норм закону.

У парламенті зареєстровано відповідний проєкт Закону № 13057 від 28.02.2025 «Про внесення змін до статті 268 Сімейного кодексу України щодо уточнення питань участі мачухи, вітчима у вихованні пасинка, падчерки». Його прохання Комітету Верховної Ради з питань гуманітарної та інформаційної політики проаналізували у Національній асоціації адвокатів України.

Згідно із чинною редакцією норми, мачуха, вітчим зобов'язані утримувати малолітніх, неповнолітніх падчерку, пасинка, які з ними проживають, якщо у них немає матері, батька, діда, баби, повнолітніх братів та сестер або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання, за умови, що мачуха, вітчим можуть надавати матеріальну допомогу.

Документом пропонується встановити, що «мачуха, вітчим, які проживають однією сім'єю з малолітніми, неповнолітніми пасинком, падчеркою, зобов'язані брати участь у їхньому утриманні до досягнення повноліття, починаючи із дня вступу у шлюб з батьком, матір'ю дитини. При цьому, у разі розірвання шлюбу з матір'ю, батьком дитини, обов'язок у мачухи, вітчима щодо сплати аліментів на утримання пасинка, падчерки не виникає». При цьому «утримання пасинка, падчерки вітчимом, мачухою не позбавляє обов'язку батька, матері дитини, які проживають окремо, утримувати дитину в порядку визначеному цим Кодексом».

У Комітеті НААУ з питань сімейного права нагадали, що ст. 12 Закону «Про охорону дитинства» унормовує підхід щодо прав, обов'язків та відповідальності батьків за виховання та розвиток

дитини. Зокрема, на кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці. Ст.ст. 180, 181 Сімейного кодексу закріплює обов'язок батьків утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними або за рішенням суду. Таким чином, сімейне законодавство пов'язує обов'язок утримання дитини безпосередньо з батьківством щодо такої дитини. У разі якщо батьки або один з них з різних причин не можуть виконати такий обов'язок – обов'язок з утримання дитини здійснюється іншими особами, на яких він покладений згідно з вимогами закону або державою.

Укладання шлюбу батьком (матір'ю) дитини з іншою особою не свідчить про намір іншої особи виховувати дитину та не має наслідком встановлення між вітчимою, мачухою та падчеркою, пасинком батьківських прав та обов'язків, – акцентують увагу адвокати. А добровільне надання мачухою (вітчимом) утримання дитині не повинно мати наслідком закріплення юридичного обов'язку.

У разі якщо така дитина має обох батьків, то саме вони несуть обов'язок з її утримання. Покладання такого обов'язку ще на третю особу видається недоцільним і таким, що становить надмірний тягар та встановлює диспропорційність.

При цьому закріплення обов'язку означатиме, що у разі його невиконання можна застосувати заходи правового примусу щодо його виконання та стягнення коштів на утримання дитини, – застерігають у НААУ.

У зв'язку із цим адвокати також звернули увагу на закріплене ст.ст. 260, 262 СК право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки, здійснювати їх самозахист. Окремою нормою ст. 263 СК закріплено порядок вирішення судом спорів щодо участі мачухи, вітчима у вихованні дитини.

Відтак, роблять висновок адвокати, видається доцільним послідовно дотримуватися принципу добровільності участі мачухи, вітчима брати участь як у вихованні пасинка, падчерки, так і в її утриманні, оскільки ці елементи життєзабезпечення дитини є пов'язаними. Різність підходів, які пропонуються законопроектом (ст. 268 СК), при незмінному збереженні їх права на виховання (ст. ст. 260, 262 СК) можуть призвести до виникнення непорозумінь, конфліктних ситуацій та судових спорів.

У випадку, якщо інший з батьків у падчерки (пасинка) відсутній або позбавлений батьківських прав, то мачуха (вітчим) можуть реалізувати своє право на усиновлення такої дитини. Адже усиновлення – це прийняття у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина. Це матиме наслідком виникнення відносин батьків та дитини, у тому числі й обов'язку з утримання усиновленої дитини.

Тож, роблять висновок у комітеті НААУ, встановлення обов'язку мачухи, вітчима з утримання дитини окремо від інших прав та обов'язків батьків щодо дитини є фрагментарним підходом, що нівелює баланс прав та обов'язків та не відповідає загальним засадам сімейного права.

Відтак, існуюча редакція статті 268 Сімейного кодексу видається цілком виваженою та такою, що балансує права як мачухи / вітчима, так і дитини, не потребує внесення змін, ініційованих проектом. (<https://unba.org.ua/news/10198-vibir-chi-obovyazok-zmini-do-sk-shodo-utrimannya-pasinka-chi-padcherki-nedorechni.html>). – 2025. – 22.04).

Джерела для висновку органу опіки

Матеріал на сайті «Національна асоціація адвокатів України»

Джерела для висновку органу опіки: чи варто змінювати СК через одну справу?

Ініціатива щодо уточнення джерел отримання інформації органами опіки та піклування для підготовки висновків стосовно порядку розв'язання спорів щодо дітей є доцільною. Проте це краще робити на підзаконному рівні.

Відповідного висновку дійшов Комітет Національної асоціації адвокатів України з питань сімейного права за підсумками аналізу проекту Закону № 13055 від 27.02.2025 «Про внесення змін до статті 19 Сімейного кодексу України щодо висновку органу опіки та піклування».

Ця стаття визначає правила участі органу опіки та піклування у захисті сімейних прав та інтересів. Зокрема, при розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, виселення дитини, зняття дитини з реєстрації місця проживання, визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою.

Так, орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи.

Проектом пропонується додати положення, що у випадку неможливості надати висновок, який ґрунтується на обстеженні умов, орган опіки і піклування з метою захисту інтересів дитини має використати всі можливі варіанти одержання інформації і оцінки обставин, що склалися, і за можливості надати висновок з посиланням на бесіди із родичами, знайомими, або з посиланням на інші документи та із вказівкою на те, що обстежити безпосередньо умови проживання неможливо.

В обґрунтування необхідності таких змін автори законодавчої ініціативи посилаються на постанову Верховного Суду у справі № 523/19706/19, тобто пропонують закріпити висновок, що був зроблений за результатами дослідження обставин однієї із судових справ, безпосередньо в СК.

У комітеті НААУ звернули увагу на те, що у практиці дійсно можуть бути складнощі вирішення спорів, що стосуються дітей, у разі якщо орган опіки та піклування не надає висновок щодо порядку розв'язання спору, мотивуючи це неможливістю обстежити умови проживання батьків, дитини у зв'язку з перебуванням їх за кордоном або неможливістю встановити їх місце перебування тощо. І суди донедавна відмовляли в задоволенні вимог, зокрема щодо визначення місця проживання дитини, усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, через відсутність у справі висновку органу опіки та піклування.

Але, по-перше, чинна редакція ст. 19 СК і так дозволяє складання письмового висновку не лише на основі результатів обстеження умов, але й на підставі інших документів.

По-друге, правова природа висновку органу опіки та піклування неодноразово була об'єктом дослідження Верховним Судом у спраху щодо дітей (у зв'язку із цим наводяться та аналізуються постанови від 12.10.2022 у справі № 559/1215/19, від 30.11.2022 у справі № 523/11247/19, від 28.01.2021 у справі № 753/6498/15-ц). Враховуючи, що судова практика змінюється досить стрімко і така її гнучкість зумовлена змінами умов життя суспільства, очевидно, що перенесення висновків суду в акти законодавства не завжди може бути доцільним і виваженим рішенням.

По-третє, порядок реалізації органами опіки та піклування своїх повноважень, у тому числі підготовки та складання висновків, визначається Порядком провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженим постановою Кабміну від 24.09.2008 № 866.

Зважаючи на це, вбачається доцільним внести відповідні зміни до пп. 72 – 74 Порядку, якими визначити, що орган опіки і піклування з метою захисту інтересів дитини має використати всі можливі варіанти одержання інформації й оцінки обставин, що склалися (а не виключно обстеження умов проживання), і за можливості надати висновок із посиланнями на бесіди з родичами, знайомими або на інші документи та з вказівкою на те, що обстежити безпосередньо умови проживання неможливо.

Повний текст зауважень і пропозицій до проєкту Закону № 13055 можна переглянути за посиланням. (<https://unba.org.ua/news/10192-dzherela-dlya-visnovku-organu-opiki-chi-varto-zminyuvati-sk-cherez-odnu-spravu.html>). – 2025. – 18.04).

Визначення роздільного місця проживання дітей

Роз'єднання братів і сестер не має бути нормою, – НААУ про проєкт № 13052

При регулюванні сімейних відносин держава керується засадою зміцнення сім'ї як соціального інституту та вживає заходів для підтримання зв'язків кровного споріднення. Як на рівні законодавства, так і на рівні суспільної свідомості рідні брати і сестри не можуть бути роз'єднані під час влаштування.

На запит Комітету Верховної Ради з питань гуманітарної та інформаційної політики, у Національній асоціації адвокатів України підготували зауваження та пропозиції до проєкту Закону № 13052 від 27.02.2025 «Про внесення змін до статті 161 Сімейного кодексу України щодо розгляду спорів про визначення роздільного місця проживання дітей».

Проєктом пропонується доповнити статтю, що регламентує спір між матір'ю та батьком щодо місця проживання малолітньої дитини, новими правилами визначення роздільного місця проживання дітей.

У таких спорах, на думку авторів законодавчої ініціативи, окрім емоційного зв'язку між братами / сестрами суди повинні враховуватися такі аспекти:

- чи не завдасть братам / сестрам істотної психологічної травми подальше роздільне проживання, а отже, чи може це вплинути на погіршення їх психічного та психологічного стану;
- різниця у віці між дітьми, чи мала місце опіка старшої дитини над молодшими братом / сестрою;
- чи є відчуття дітьми однієї сім'ї на час вирішення спору. Має значення також проживання в одному чи різних населених пунктах, відстань між ними, чи унеможливить віддаленість місця проживання дітей спілкування між собою;
- тривалість проживання кожного з дітей з батьком або матір'ю на час вирішення спору;
- чи не проявляв один з батьків байдужості до виховання тієї дитини, яка проживала окремо.

У Комітеті НААУ з питань сімейного права нагадали, що згідно з чинною редакцією ст. 161 СК, спір між матір'ю та батьком щодо місця проживання малолітньої дитини може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. І обставини, які беруться до уваги при вирішенні спору між батьками стосовно визначення місця проживання малолітніх дітей, у поточній редакції визначені достатньо, з можливістю врахування істотних, притаманних конкретній справі. Але регламентувати в сімейному законодавстві правила визначення роздільного місця проживання дітей не зовсім коректно.

По-перше, такі зміни не узгоджуються зі ст. 19 СК та низкою інших нормативно-правових актів, в яких роз'єднання братів і сестер розглядається як виняток, але не є нормою.

По-друге, враховуючи, що метою будь-якого закону є встановлення загальнообов'язкових правил, внесення запропонованих змін буде сприйматися суспільством як безумовне підтримання державою роздільного проживання братів та сестер при спорі між батьками стосовно визначення місця проживання дітей, що суперечить основним засадам і завданням СК загалом.

Про недоцільність запропонованих змін свідчить відсутність будь-яких даних про кількість прийнятих судами рішень про роз'єднання братів та сестер при визначенні місця проживання дітей, складнощів, які виникали при постановленні таких рішень, висновків психологів щодо впливу таких рішень на психоемоційний стан дітей як під час вирішення таких справ, так і на стадії їх виконання тощо.

Законодавець має сприяти розвитку в суспільстві правовідносин, за яких батьки будуть розподіляти свою відповідальність у процесі виховання дитини, віднаходити спільну позицію щодо участі в житті дитини, сприяти покращенню співпраці між батьками та зменшенню ризику потенційних суперечок між дорослими та втягнення дітей у конфлікти, – відзначили у профільному комітеті НААУ. (<https://unba.org.ua/news/10151-rozednannya-brativ-i-sester-ne-mae-buti-normoyu-naau-pro-proekt-13052.html>). – 2025. – 09.04).

Зміни до Закону України «Про рекламу»

Матеріал на сайті «Національна асоціація адвокатів України»

Зауваження та пропозиції до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про рекламу» та інших законів України» (реєстр. № 12253 від 27.11.2024)

Національна асоціація адвокатів України (далі – НААУ) опрацювала проєкт Закону України. За результатами проведеного правового аналізу НААУ вважає за доцільне висловити такі зауваження та пропозиції до нього.

1. НААУ вважає проєкт Закону № 12253 актуальним і важливим, оскільки він спрямований на імплементацію до законодавства України Директиви Європейського Парламенту і Ради 2010/13/ЄС від 10 березня 2010 року про координацію певних положень, встановлених законами, нормативно-правовими або адміністративними актами в державах-членах стосовно надання аудіовізуальних медіапослуг (Директива про аудіовізуальні медіапослуги) (кодифікована версія)), удосконалення чинного законодавства

України у сфері реклами.

Позитивним є й те, що проєкт Закону № 12253 врегульовує питання спільного регулювання та саморегулювання у сфері реклами, враховує сучасні виклики, такі як, використання штучного інтелекту у рекламі тощо.

2. Разом з тим НААУ вважає за доцільне висловити зауваження щодо деяких його положень з метою удосконалення його змісту.

2.1. Проєктом Закону № 12253 запропоновано внести зміни до Закону України «Про рекламу», зокрема, доповнити статтю 1 цього Закону новим пунктом 14-1, у якому надати визначення поняття «пряма реклама», а саме: «пряма реклама – відмінна від телепродажу форма розповсюдження реклами, призначена сформувати або підтримати у прямий спосіб обізнаність споживачів реклами та їхній інтерес щодо особи, ідеї та/або товару».

Зазначене визначення є недостатньо чітким і зрозумілим. Його зміст частково відтворює визначення загального поняття «реклама», що вказує лише на те, що «пряма реклама» є одним із видів реклами. Проте воно не містить ознак «прямой реклами», як окремого виду реклами,

які б допомагали відрізнити її від інших видів реклами. Однієї лише вказівки на те, що «пряма реклама» є відмінною від «телепродажу» формою розповсюдження реклами, на нашу думку, недостатньо, щоб мати можливість на практиці чітко ідентифікувати зазначений вид реклами і відділити його від інших видів реклами.

Зважаючи на це, визначення «пряма реклама», на наш погляд, потребує уточнення.

2.2. Проект Закону № 12253 пропонує зміни пункту 9 частини 1 статті 8 Закону України «Про рекламу», яким врегульовано заборону на використання в рекламі зображення або імені фізичної особи без її згоди. Зазначений пункт пропонується доповнити і викласти в такій редакції:

«використовувати зображення та/або голос **(у тому числі видозмінені або генеровані за допомогою систем штучного інтелекту)** та/або ім'я фізичної особи без її згоди, наданої в письмовій (електронній) формі, або згоди інших осіб, отриманої у порядку, передбаченому законодавством. Згода на використання зображення, голосу або імені фізичної особи не вимагається, якщо фізична особа позувала, озвучувала чи виконувала роль для створення реклами за грошову або іншу винагороду та/або брала участь у створенні (зйомках) аудіовізуального твору, програми, її зображення використовується в рекламі (анонсі) такого аудіовізуального твору, програми, і рекламодавець має обсяг прав інтелектуальної власності на таку рекламу, достатній для обраного виду її розповсюдження. Вимога отримання згоди фізичної особи не поширюється на показ у рекламі грошових знаків із зображенням та іменем на них фізичних осіб. Згода фізичної особи або інших осіб, передбачених законодавством, **є обов'язковою для видозмінення або генерації зображення та/або голосу такої фізичної особи за допомогою систем штучного інтелекту для наступного використання такого зображення та/або голосу у рекламі/»**.

Необхідно зауважити, що обробка таких персональних даних, як зображення, голос та ім'я фізичної особи з рекламною метою? дійсно повинна здійснюватися із суворим дотриманням прав людини, гарантованих як на національному, так і міжнародному рівні. Вона повинна враховувати найкращі міжнародні стандарти, закріплені, зокрема, у Регламенті (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних і про вільний рух таких даних, а також про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент захисту даних, далі – GDPR)¹.

Зважаючи на це, доповнення зазначеної правової норми положенням, яке накладає заборону на поширення голосу конкретної фізичної особи без її згоди є позитивним і відповідає згаданим стандартам у сфері обробки персональних даних.

Водночас запропоновані зміни в частині, яка стосується видозміни або генерування зображення та/або голосу за допомогою систем штучного інтелекту, на наш погляд, потребують доопрацювання з огляду на таке.

Закон України «Про захист персональних даних» та GDPR захищають персональні дані фізичної особи, яка **ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована**. Тому, якщо зображення та/або голос конкретної фізичної особи, яка ідентифікована, використовується для видозміни або генерування за допомогою систем штучного інтелекту, отримання згоди останньої на проведення таких дій є дійсно необхідним і практично можливим.

Водночас, якщо зображення та/або голос генерується чи видозмінюється за допомогою систем штучного інтелекту таким чином, що виробник реклами не може встановити особу (осіб), яким належали вихідні дані, а отриманий результат не дозволяє ідентифікувати конкретну фізичну особу, – наведені заборони на використання зображення та/або голосу будуть надмірними і позбавленими сенсу.

З огляду на це зазначену правову норму доцільно уточнити, передбачивши, що наведені в ній заборони поширюються лише на ситуації, коли для видозміни або генерування за допомогою систем штучного інтелекту використовуються зображення, голос та ім'я фізичної особи, яка може бути конкретно ідентифікована.

2.3. Проект Закону № 12253 пропонує доповнити Закон України «Про рекламу» статтею 12-1 (Матеріали з висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування). Частина 2 цієї статті встановлює таку заборону:

«2. Інформація щодо висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка поширюється на замовлення, не повинна містити інформації, що сприяє формуванню і підтриманню обізнаності, інтересу до певної партії (організації партії), посадової особи як члена/лідера партії чи **кандидата**, їхніх програм, передбачених програмами заходів (діяльності), які вони здійснюють чи підтримують.».

Із частини 2 цієї статті видно, що матеріали про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування не повинні містити інформацію, яка рекламує певну партію (організацію партії), посадову особу як члена / лідера партії чи **кандидата**. Проте зі змісту цієї норми не можна зрозуміти, про якого кандидата йде мова. І хоча можна припустити, що тут згадано кандидата на виборну посаду, імовірно, зареєстрованого відповідною виборчою комісією, але відсутність чіткої вказівки на це не дасть можливості чітко ідентифікувати зазначену особу, а відповідно, застосувати цю правову норму, у разі її прийняття Верховною Радою України, до кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України та інших осіб, які зареєструвалися для участі у виборах, зокрема до самовисуванців.

З огляду на це зазначену правову норму доцільно уточнити.

2.4. Проект Закону № 12253 пропонує внести зміни до статті 21 Закону України «Про рекламу» та до підпункту 3 пункту 3 розділу XI «Прикінцеві положення» Закону України «Про лікарські засоби» (ще не набрав чинності), зокрема до статті 21 Закону України «Про лікарські засоби» в частині реклами лікарських засобів.

Проте у цих законах використано різні підходи до умов поширення реклами лікарських засобів, що може ускладнити застосування запропонованих правових норм. Крім того, зазначені положення прописані недостатньо чітко і містять повторення, що також може призвести до різного тлумачення цих правових норм.

Наприклад, частину 1 статті 21 Закону України «Про рекламу» запропоновано викласти в такій редакції:

«1. Дозволяється реклама:

лише таких лікарських засобів, медичних виробів та методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації, що в установленому порядку дозволені центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, до застосування в Україні;

лише таких лікарських засобів, які відпускаються без рецепта лікаря та які **дозволені до рекламування**».

Як видно, і другий, і третій абзац частини 1 статті 21 Закону України «Про рекламу» дозволяють поширювати рекламу **виключно** тих лікарських засобів, медичних виробів та методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації, які **дозволені до рекламування**. Про це свідчить використання слова «лише». У такому випадку залишається незрозумілою необхідність виокремлення в окремий абзац лікарських засобів, які відпускаються без рецепта лікаря, адже вони з огляду на зміст статті можуть рекламуватися лише у разі наявності дозволу на рекламування.

Якщо за задумом розробників проекту Закону зазначений дозвіл повинен надаватися не центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, а іншим органом, то зазначений припис варто уточнити, чітко вказавши орган, який має дозволити рекламувати лікарські засоби, які відпускаються без рецепта лікаря.

Проблематичним, на нашу думку, є й те, що проект Закону № 12253 таким чином пропонує змінити зміст статті 21 Закону України «Про рекламу», що між частинами першою та другою цієї правової норми виникають протиріччя.

Зокрема, якщо частина перша передбачає, що лікарські засоби можуть рекламуватися «лише» за наявності **відповідного дозволу**, логічно було б висувати, що заборонено рекламувати лікарські засоби, щодо яких відсутній дозвіл на рекламування. Втім частина друга статті 21 Закону України «Про рекламу» встановлює окрему заборону на рекламу лікарських засобів. Редакцію цієї частини запропоновано викласти таким чином:

«Забороняється реклама лікарських засобів, застосування та відпуск яких дозволяється лише за рецептом лікаря, а також **не дозволених до рекламування згідно з інформацією, наявною у Державному реєстрі лікарських засобів України.**».

З наведеного можна зробити висновок, що не лише дозволені до рекламування лікарські засоби можуть рекламуватися, але й інші – ті, які не включено до **не дозволених** до рекламування згідно з інформацією, наявною у Державному реєстрі лікарських засобів України. У такому випадку це суперечитиме частині першій зазначеної статті, яка, вживаючи слово «лише», обмежує рекламу лікарських засобів лише тими, які дозволені.

Зазначені суперечності доцільно усунути, уточнивши зміст зазначених правових норм.

Крім того, цим же проектом Закону № 12253 пропонуються зміни до підпункту 3 пункту 3 розділу XI «Прикінцеві положення» Закону України «Про лікарські засоби» (ще не набрав чинності), а саме до статті 21 Закону України «Про лікарські засоби» де перелік заборон значно ширший, ніж у частині 2 статті 21 Закону України «Про рекламу», а саме:

«Забороняється реклама лікарських засобів:

- застосування та відпуск яких дозволяється лише за рецептом лікаря;
- не дозволених до рекламування лікарських засобів згідно з інформацією, наявною у Державному реєстрі лікарських засобів;
- які містять наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори;
- вартість яких підлягає реімбурсації.».

На наш погляд, правове регулювання в цій частині необхідно дещо змінити. Найоптимальнішим, на нашу думку, варіантом, міг би стати підхід, відповідно до якого інформація про те, чи дозволено рекламувати той чи інший лікарський засіб, повинна відображатися у Державному реєстрі лікарських засобів України. І саме із цього реєстру поширювач реклами повинен отримувати відповідну інформацію. Зазначені вище критерії, наведені у статті 21 Закону України «Про лікарські засоби», повинні бути орієнтирами для органу державної влади, який буде надавати дозвіл чи накладати заборону на рекламу лікарських засобів і вносити відповідну інформацію до Державного реєстру лікарських засобів України. Це необхідно чіткіше розмежувати і відобразити у відповідних нормах законів, щоб не перекладати на поширювача реклами відповідальність за перевірку реклами на відповідність критеріям, наведеним у статті 21 Закону України «Про лікарські засоби».

2.5. Проект Закону № 12253 пропонує також зміни до статті 22 Закону України «Про рекламу». Зокрема, частину другу цієї статті пропонується викласти у такій редакції:

««2. Реклама алкогольних напоїв, торговельних марок, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються алкогольні напої, забороняється: 1) у програмах аудіальних та аудіовізуальних медіа, призначених переважно для осіб віком до 18 років, у призначених переважно для осіб віком до 18 років частинах усіх програм аудіальних та аудіовізуальних медіа; 2) у всіх друкованих медіа, призначених переважно для осіб віком до 18 років, на призначених переважно для осіб віком до 18 років сторінках усіх друкованих медіа; 3) у всіх виданнях, призначених переважно для осіб віком до 18 років, на призначених переважно для осіб віком до 18 років сторінках усіх друкованих видань; 4) в онлайн-медіа, призначених переважно для осіб віком до 18 років, у призначених переважно для осіб віком до 18 років частинах, вебсторінках тощо онлайн-медіа; 5) на веб-сайтах, призначених переважно для осіб віком до 18 років, на призначених переважно для осіб віком до 18 років сторінках усіх веб-сайтів; 6) особам віком

до 18 років з використанням електронних комунікацій, платформ спільного доступу до відео, платформ спільного доступу до інформації; 7) з використанням користувацького контенту, створеного особами віком до 18 років та/або призначеного переважно для осіб віком до 18 років; 8) з використанням персональних даних осіб віком до 18 років; 9) на товарах, призначених переважно для осіб віком до 18 років; 10) за допомогою будь-яких заходів рекламного характеру, призначених переважно для осіб віком до 18 років; 11) в місцях проведення розважальних, театральноконцертних, спортивних заходів, спортивних змагань та інших заходів, призначених переважно для осіб віком до 18 років.».

На думку НААУ, зазначені законодавчі зміни також викликають деякі зауваження. Зокрема, наведені заборони стосуються медіа або медіапродуктів, «призначених переважно для осіб віком до 18 років».

Проте наразі відсутні чіткі критерії, за допомогою яких контент чи медіа вважатимуться такими, що переважно орієнтовані на неповнолітніх, що може призвести до різного тлумачення зазначених приписів закону і різного їх застосування на практиці.

Крім того, як видно зі статті 37 Закону України «Про медіа», інформація про аудиторію, на яку розповсюджується те чи інше медіа, не включається до вихідних даних. Тому буде складно ідентифікувати, наприклад, друковані медіа, призначені переважно для осіб віком до 18 років або призначені переважно для осіб віком до 18 років сторінки друкованих медіа, адже вони не маркуються відповідним чином, оскільки такого обов'язку немає. Ці зауваження можуть стосуватися й інших видів медіа, перерахованих у згаданій статті.

З огляду на це доцільно було б одночасно із внесенням зазначених змін встановити чіткі вимоги до маркування контенту, який призначений для аудиторії 18+. Доцільно було б також встановити чіткі ознаки контенту, який вважається «призначеним переважно для осіб до 18 років». З огляду на це зазначену норму, на думку НААУ, варто уточнити.

Враховуючи викладене, НААУ вважає за доцільне повернути проєкт Закону № 12253 доопрацювати з урахуванням висловлених зауважень. (<https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%9F%2012253.pdf>). – 2025. – 03.04).

ГАЛУЗЕВА ПОЛІТИКА

Реформа ветеринарного законодавства

Блог на сайті «AgroPortal»

Про автора: Ганна Петькун, менеджерка Комітету виробників ветеринарних препаратів Європейської Бізнес Асоціації

Реформа ветеринарного законодавства: чи є загроза постачанню ліків для тварин?

Чи можуть зміни до ветеринарного законодавства покращити доступ до якісних препаратів? Чи навпаки – створити нові бар'єри для ринку та ускладнити постачання ліків для тварин?

В Україні триває обговорення оновлення закону «Про ветеринарну медицину» в межах гармонізації з європейськими нормами. Однак частина запропонованих змін викликає занепокоєння у бізнес-спільноті, адже містить ризики не лише для виробників, а й для всього сектору ветеринарної медицини.

Вже було кілька спроб ініціювання змін до Закону України «Про ветеринарну медицину» № 1206-IX через проєкти змін, що викликало серйозну стурбованість серед багатьох представників ветеринарної галузі. Хоча мета документа – адаптація українського законодавства до норм

Європейського Союзу – є цілком зрозумілою, окремі положення можуть мати зворотний ефект: створити бар'єри, порушити стабільність ринку та поставити під загрозу доступ до необхідних ветеринарних препаратів.

Запропоновані зміни можуть суттєво ускладнити імпорт лікарських засобів для тварин із країн із високими стандартами якості. Йдеться про вимогу обов'язкової інспекції всіх іноземних виробничих потужностей та проведення повторного контролю кожної серії в Україні, навіть якщо вона вже пройшла контроль у країні походження. **Такий підхід перевантажує систему та суперечить міжнародним практикам, особливо з урахуванням того, що в Україні досі не запроваджені окремі стандарти належної виробничої практики (GMP) для ветеринарних препаратів.** Крім того, Україна не є учасницею PIC/S у частині ветеринарних ліків, що обмежує можливість ефективної координації з іншими країнами.

У цьому контексті було б доцільно запровадити механізми визнання результатів лабораторного контролю та інспекцій, проведених у країнах-учасниках PIC/S, а також звільнити від повторної інспекції ті виробничі майданчики, які неодноразово постачали продукцію без зауважень. Це дозволить зменшити бюрократичне навантаження, не поступаючись при цьому якістю та безпекою препаратів.

Окреме занепокоєння викликає невизначеність у питанні ліцензування. **У новій редакції змін вимога про ліцензію на імпорт вилучена, натомість передбачено, що імпортери мають отримувати ліцензію на виробництво.** Це суперечить логіці розподілу видів господарської діяльності, що чітко простежується як у чинному українському законодавстві щодо лікарських засобів для людей, так і в практиці країн ЄС. У результаті утворюється правова колізія, яка може призвести до зупинки постачання важливих препаратів.

Низка запропонованих змін також прямо суперечить базовим положенням законодавства України та ЄС щодо генетично модифікованих організмів. Зокрема, передбачається додаткова регуляція ветеринарних препаратів із вмістом ГМО, хоча і українське, і європейське законодавство прямо виключають такі препарати з-під дії нормативів щодо ГМО. Таке непослідовне включення положень не тільки ускладнює реєстрацію, але й може призвести до зловживань та відсутності чіткості з юридичної сторони.

Ще одним критично важливим аспектом є захист прав інтелектуальної власності. Запропоновані зміни дозволяють реєстрацію генеричних ветеринарних лікарських засобів на підставі дозволу, отриманого в ЄС, навіть без наявності в Україні оригінального препарату та без підтвердження завершення строку захисту даних. Це суперечить Регламенту (EU) 2019/6, який визначає чіткі вимоги щодо захисту реєстраційної інформації. Відсутність таких гарантій відкриває можливості для порушення авторських прав, що може негативно вплинути на інвестиційну привабливість сектору.

Не менш важливою є відсутність реалістичного перехідного періоду. Адаптація бізнесу до нових вимог потребує часу – інакше ринок може опинитися на межі колапсу. Саме тому необхідно передбачити щонайменше один рік на ліцензування виробництва, імпорту, оптової та роздрібної реалізації ветеринарних лікарських засобів. Це дозволить уникнути перебоїв у постачанні, зберегти робочі місця та забезпечити стале функціонування галузі.

Варто підкреслити, що запропоновані зміни торкнуться не лише безпосередніх виробників та імпортерів ветеринарних препаратів. Їхній вплив буде відчутний для всього аграрного сектору, зокрема – тваринництва, птахівництва та навіть домашніх тварин. В умовах, коли стабільне забезпечення ветеринарними лікарськими засобами є основою ефективної профілактики та лікування, затримки з реєстрацією або постачанням препаратів можуть спричинити спалахи захворювань, зниження продуктивності та серйозні економічні втрати. Також необхідно врахувати, що через високотехнологічність замінити більшість імпортних ветеринарних препаратів українськими аналогами – неможливо.

Крім того, будь-який збій у доступі до якісних ветеринарних засобів напряду впливає на національну біобезпеку. У контексті дедалі більшої ролі зоонозів та викликів, пов'язаних із глобальними епідеміями, надійність ветеринарного контролю має бути загальнодержавним пріоритетом. Саме тому підхід до оновлення законодавства має бути не лише юридично коректним, але й стратегічно відповідальним.

Підсумовуючи, Комітет виробників ветеринарних препаратів Європейської Бізнес Асоціації висловлює підтримку чинній редакції Закону України «Про ветеринарну медицину» № 1206–ІХ та вважає за доцільне зберегти його положення без внесення змін у частині, що стосується обігу ветеринарних лікарських засобів. Саме ця редакція забезпечує баланс між гармонізацією з правом ЄС, ефективним ветеринарним контролем, стабільністю ринку та гарантіями безпеки для тваринницької галузі, власників тварин і біобезпеки країни загалом. (<https://agroportal.ua/blogs/reforma-veterinarnogo-zakonodavstva-chi-ye-zagroza-postachannyu-likiv-dlya-tvarin>). – 2025. – 16.04).

Переважне право на укладення договору оренди землі

Матеріал на сайті «Національна асоціація адвокатів України»

Новий механізм повідомлення орендодавця може паралізувати переважне право

За законом, після закінчення строку, на який було укладено договір оренди землі, орендар, який належно виконував обов'язки за умовами договору, має переважне право перед іншими особами на укладення договору оренди землі на новий строк. Але як такому орендарю підтвердити свій намір?

За вирішення проблеми взялися народні депутати, які внесли до Верховної Ради проєкт Закону № 13068 від 10.03.2025 «Про внесення змін до статті 33 Закону України «Про оренду землі» щодо визначення способу документального підтвердження виконання орендарем обов'язку з повідомлення орендодавця про намір реалізувати право на укладення договору оренди землі на новий строк»

Вони пропонують запровадити такий механізм: у разі направлення листа-повідомлення про укладення договору оренди землі на новий строк засобами поштового зв'язку підтвердження про виконання орендарем свого обов'язку про намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк є:

- за умови отримання орендодавцем поштової кореспонденції: опис вкладення до рекомендованого листа, розрахункова квитанція та рекомендоване повідомлення про вручення поштового відправлення з відображенням інформації про особу отримувача;

- за умови неотримання орендодавцем поштової кореспонденції, надісланої за належною адресою орендодавця: опис вкладення до рекомендованого листа, розрахункова квитанція, саме поштове відправлення з рекомендованим повідомленням про вручення поштового відправлення з позначками поштового відділення щодо причин його невручення.

Але замість полегшення реалізації орендарем свого переважного права, воно може бути навпаки ускладнене, переконані у Комітеті Національної асоціації адвокатів України з питань аграрного, земельного та довкілевого права, де вивчили проєкт.

Згідно з Правилами надання послуг поштового зв'язку, затвердженими постановою Кабміну від 05.03.2009 № 270, усі поштові відправлення поділяються на прості та реєстровані. Останні поділяються на відправлення без оголошеної цінності (рекомендовані) та відправлення з оголошеною цінністю. До внутрішніх поштових відправлень належать, серед іншого, листи – прості, рекомендовані, реєстровані з оголошеною цінністю.

Внутрішні поштові відправлення з оголошеною цінністю можуть прийматися для пересилання з описом вкладення. Ця послуга полягає в підтвердженні здійснення вмісту вкладення із зазначенням індивідуальних ознак відповідного вкладення (конкретний вид, кількість тощо), що відрізняє його від інших речей.

Тож згаданий у законопроекті опис вкладення може пересилатися з реєстрованими поштовими відправленнями (листами) з оголошеною цінністю, а не з рекомендованими відправленнями (листами).

Крім цього, згідно з Правилами, підтвердженням оплати послуг поштового зв'язку є поштові марки, електронні марки, відбитки державного знака, нанесені маркувальними машинами, відбитки про оплату письмової кореспонденції, розрахунковий документ про оплату послуги поштового зв'язку.

А от згадана в законопроекті «розрахункова квитанція» не тільки не збігається з можливими способами оплати послуг, але й істотно обмежує відправника лише одним способом підтвердження.

Крім цього, повідомлення про вручення поштового відправлення – це повідомлення, яким оператор поштового зв'язку доводить до відома відправника чи уповноваженої ним особи інформацію про дату вручення реєстрованого поштового відправлення та прізвище одержувача. Про якесь окреме «рекомендоване» повідомлення про вручення згадка у Правилах відсутня. Як підсумок, жоден з наведених у законопроекті звітних документів не відповідає тим, які передбачені Правилами.

Все це унеможливить належне направлення орендарем повідомлення про намір реалізації ним переважного права на укладення договору оренди землі на новий строк.

Повний текст зауважень до проекту № 13068 можна переглянути за посиланням. (<https://unba.org.ua/news/10158-novij-mehanizm-povidomlennya-orendodavcya-mozhe-paralizuvati-perevazhne-pravo.html>). – 2025. – 11.04).

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА НБУВ

**ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ:
ГРОМАДСЬКЕ ОБГОВОРЕННЯ
/ моніторинг інформаційного поля /**

№ 4 (квітень 2025)

Укладачі:

Н. Іванова (відповідальна за випуск),
О. Гаранін, О. Карашук, С. Юхно.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.